

Odborný posudek (recenze) doktorské disertace, vypracované Mgr. Hanou Tonzarovou na téma „František Kovář ve vztahu k ekumeně“ podávané na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

I. Slovo úvodem

Osobnost Františka Kováře (21.9.1988 – 12.6.1969) je velice významná v mnoha směrech. V řadě humanitních oborů přinesla nové poznatky, a to jak cestou publikační i svědeckou a velmi obohatila zejména teologickou literaturu v různých jejích disciplínách: v oblasti novozákonní vědy, religionistice / srv. Spisy „Představy pársismu a židovství o posledních věcech světa a lidstva“ v roce 1922, dále pak publikací „Apokalyptická literatura židovský (1923), a knihou „Filosofické myšlení helénistického židovstva“ (vyd. 1922 a 1996)/. Velice dlouhá je řada publikací z oboru novozákonního, a to knih i studijních pomůcek. Kovářova šestidílná „Malá bible“ vykládá Písmo svaté čtenáři zároveň odborně i v jemu přístupné formě a mnohde tvoří základ teologické knihovničky u čtenářů z řad CČS(H). Z každého většího soupisu literatury, vzniklé z pera, myšlenek i osobní víry třetího patriarchy mladé církve, vysvítají jeho znalosti a schopnosti a hloubka víry. Ne takové, která je pouze přejímána, nýbrž která je i do hloubky a systematiky promyšlena a netýká se jen CČS(H), nýbrž i celého ekumenického společenství ve 20. století, jeho kladů, aktivit, nedostatků i spolupráce církevních jednot. Právě na tomto poli dosud nebylo vše ve známost uvedeno a zpracováno, i když zejména teolog a historik Církve čs. husitské Jaroslav Hrdlička vydal v roce 2007 vynikající dílo, nazvané „Život a dílo prof. Františka Kováře. Příběh patriarchy a učence“. Je to publikace vynikající, mající 526 stran; přináší mnoho dosud neznámého materiálu, bohatou dokumentaci, údaje o životě F. Kováře a jeho díle a dokonce i řadu fotografií, úplnou bibliografii a historicky řazené události, projevy, analýzy – to vše velmi zajímavou a zároveň i přísně vědeckou formou. V tomto směru má autor primát, který nebude – a když ano, ne hned tak překonán. Snad pouze v problematice pojednávající detailně o F. Kovářovi a jeho vztazích k našim církvím, o aktivitách domácích i cizích, kladech a záporech ekumeny lze něco dodat.

Právě toto vystihla doktorandka Mgr. Hana Tonzarová a pokouší se s úspěchem – ve spojení s Kovářovými aktivitami na poli ekumeny ve 20. století i stavem ekumeny na počátku nového tisíciletí – podat celou řadu nových pohledů na tuto problematiku. Vyhodnocuje zde mnohé dosud málo známé materiály, různá svědectví osobní, archivní, literární, četné dokumenty a využívá i internetové zdroje, např. na stranách 357 – 361, tj. ve druhém díle disertace. Podává zde pak i hypotézy, týkající se některé, dosud buď nezpracované či málo ekumenicky zpracované problematiky domácí a cizí. Jedná se celkem o šest hypotéz, které zkoumání doktorandky v podstatě potvrzuje. Ostatní věci ekumenické a zahraniční jsou obsahem jejího povolání.

II. Struktura doktorské disertace Mgr. Tonzarová

Po krátké předmluvě se autorka v i.kapitole nazvané „Kovářův postoj k Církvi římskokatolické do r. 1920“ postupně věnuje tomu, jak F. Kovář přijímal katolicismus v době svého mládí a dospívání (v rodině, ve škole, v semináři)- Místy tam doplňuje některé údaje Hrdličkovy publikace. Pak informuje o postupné kritickém vztahu Kovářově k této církvi (za studií) a jeho vrcholu k této církvi příklonu k modernismu a „zrání“ v něm. Zde jsou zařazeny různé exkursy (např. ke jménům A.Loisy, G. Tyrel , H. Schell aj.) Ve druhé části je autorkou podána a zhodnocena Kovářova postupná cesta do CČS (srv. Ohnisko, Kovářův přestup

k pravoslaví a mj. k Kovářovo období religionistické, jeho doktorát a habilitace na FF UK, dále jde o kontakty s českými evangelíky, topologii učení CČS, o diskusi s různými významnými evangelickými teology. Je sem zařazen i Kovářův definitivní vstup do CČS, boj o její identitu a též problematika tzv. pravoslavné krize.

II. část disertace je velmi obsáhlá (srv. str. 62 až 180). Autorka tu analyzuje, jak pokračovala „Ekumenická profilace v mladé CČS, Kovářovo zapojení do práce CČS (do roku 1930), činnost v Blahoslaví“ a Kovář tu prezentuje své pohledy na budoucí „nové formy vývoje v náboženství směrem ke smíření se současnou kulturou. Oddíl od str. 65 referuje o ekumenických snahách o jednotu (jak Kovář reflektuje Světovou konferenci o víře a řádu v Lausanne), s jakým modelem jednoty Kovář počítá (srv. 8. kongres pro pokrok v náboženství, Praha 1927). Dozvídáme se, jak se Kovář snaží představit CČS pro ekumenické účely atd., jak pracuje s duchovenským dorostem a mládeží v duchu nové církve, přispívá do Náboženské revue a hledá program pro CČS. Nový – méně známý oddíl – tvoří období Kovářovy izolace v letech 1930 – 1935 a jeho reflexe vztahů CČS k ostatním církvím. Je tu zmíněn termín „náboženská zkušenost“ aj. F. Kovář reaguje na dění v Konferenci pro víru a řád, na vstup CČS do IARF atd. Je to i období, kdy F. Kovář odchází pracovat na ministerstvo. Je v opozici vůči církvi, pracuje ve společnosti K. Farského; později je (1935) rehabilitován, znovu pracuje v CČS, vstupuje na Husovu fakultu pro získání mimořádné profesury, přednáší, publikuje, získává titul řádného profesora.

3. pododdíl III kapitoly autorka nadepisuje „Kovářova apologie CČS ve vztahu ke katolicismu a protestantismu před 2.světovou válkou a opět uvádí jeho aktivity, které jsou nemalé. Čtvrtý pododdíl III. kapitoly nese název „Kovářova reflexe mezinárodní scény v letech 1935 – 1938“ (spolupráce církví, včetně tzv. svobodných), reference o teologických konferencích ve světě (Arnhem, Oxford, Edinburg, Beutvelde). Tonzarová zde mj. rozebírá Kovářovu víru v uskutečnění obnovy křesťanství v Křesťanství svobodném a mj. též zkoumá možnosti CČS do ekumenické práce ve Světové řadě církví.

IV. kapitola je relativně kratší, má 22 stránek. Má nadpis „Kovář v období mnichovské zrady, Protektorátu a v roce 1945. Podle H. Tonzarové v r. 1945 Kovář aktivizuje církve, kterou chce mít křesťanskou, národní a novodobou, přičemž pro naplnění úkolu CČS se uvádí norma Ducha Kristova a nová demokracie jako princip spojení všech národů.

V. kapitola pojednává o Kovářově ekumenickém směřování v době jeho funkce 3. patriarchy CČS, který vede církve k ekumenické spolupráci. Akcentuje prioritu duchovních hodnot a nového společenského řádu a svobodné křesťanství jako naplňující normy a ducha Ježíšova. Zmíněny jsou zde některé celocírkevní konference (např. Broumov 1946) a na 4. zasedání 2. řádného sněmu se za Kováře potvrzuje ekumenická linie CČS pro budoucí čas. H. Tonzarová zde pak uvádí i vývoj CČS po 2. řádném sněmu (pod patriarchovým vedením) a řadu úkolů pro církve včetně ekumenických kontaktů ve světě. Podle H. Tonzarová F. Kovář tehdy usiluje o socialismus na křesťanských základech a snaží se na generální synodě duchovenstva v r. 1949 udržet „středovou linii“, zmiňuje se zapojení církve do mírové práce. V dalších oddílech je mj. řeč o tom, že F. Kovář zkoumá přiblížení k SRC (Evanston). Všude akcentuje kritérium teologie Božího slova a je účasten tvorby „základů víry CČS“, včetně zápasů o jejich znění. Další ekumenické důrazy podle H. Tonzarová po Kovářově znovuzvolení. 4. sněm má ekumenické zacílení pod normou Božího slova, církve akcentuje mj. mírové úsilí a Základy víry jako nový základ ekumenického ducha CČS. Pro úplnost dodejme, že H. Tonzarová pak v bodu č. 8 uvádí, že Kovářům odchod z funkce je jistým mezníkem v dalším ekumenickém směřování CČS. Zmiňuje změny směrem k ekumenické

akcentaci (výstup z IARF, vstup do SRC, spolupráce na překladu Písma v ekumeně, přijetí Základů víry). Mnohé současné ekumenické důrazy v CČSH je třeba – dle H. Tonzarové – vidět i v návaznosti na Františka Kováře (srv. str. 353 – 356).

Dříve než přistoupíme k Závěru, který přináší rozpoznání, že řada bodů z tezí H. Tonzarová (hypotézy a jejich potvrzení) přestává být hypotézami, je třeba uvést důležité údaje o tom, co vše disertace Hany Tonzarová zahrnuje.

Je to kvalitní „Summary“, tj. shrnutí látky v jazyce anglickém, které je velmi obsáhlé (str. 362 – 378) a jeho angličtina je kvalitní. V disertaci je dále na str. 379 – 381 „Seznam zkratek“ a na stranách 382 až 395 důkladný „Seznam literatury“, takto členěný:

1. Prameny
  - a) Archivní zdroje
  - b) Spisy F. Kováře
2. Sekundární literatura
  - a) spisy
  - b) články
3. Dokumenty (řazené vzestupně podle let jejich vydání)
4. Internetové zdroje

Jak již bylo dříve řečeno, oddíl „Závěr“ na str. 357 až 361 je v disertaci velmi důležitý. Hovoří se zde mj. o pracovních metodách a záměru dokázat „hypotézy, zaznamenané v úvodu disertace“. Zřejmě byla metoda správná.

Kvůli prokázání oprávněnosti hypotéz nutno, aby autorka zpracovala i některá vedlejší témata. To proto, aby mohl být naplněn cíl práce a téma bylo zasazeno do odpovídajícího širšího kontextu. Šlo zde o kontext historický a teologický, včetně nástinu vybraných momentů z dějin CČS a z životopisných momentů F. Kováře a – rovněž pro ekumenické směřování důležité myšlenkové zápasy domácích i zahraničních teologů a též o reflexe ekumenických konferencí vytvořily vhodný rámec, do něhož bylo hlavní téma práce zasazeno.

Důležité je, že v „Úvodu“ stanovené hypotézy byly v práci prokázány a potvrzeny. Ocitujeme zde přesné znění ze stran 357 až 361.

„První hypotéza, která předpokládá vliv římsko-katolického prostředí na Kovářovo budoucí řešení, byla prokázána (získaná mravní přísnost i vůči sobě a v dospělosti v životě myšlenkovém i pracovním).

Druhá hypotéza, která předpokládala vlivy katolické moderny a evropského modernismu na Kovářův vývoj ve vztahu k ekumeně, byla prokázána a potvrzena (srv. příslušné partie písemné práce)

Třetí hypotéza, že se myšlenkové zrání a katolické práce F. Kováře utvářely ve vztahu k ekumeně, byla prokázána, částečně přímo a částečně také nepřímo (srv. Str. 358).

Čtvrtá hypotéza, která zaznamenala vliv F. Kováře na ekumenické směřování a profilaci Církve československé, byla v práci H. Tonzarová rovněž prokázána (detailně, by velmi podrobně o tom čteme na str. 358 – 360).

Pátá hypotéza, která předpokládala, že Kovářovým důvodem pro odmítnutí vstupu do SRC po založení CČS byly teologické důvody. Bylo prokázáno (srv. teologické zábrany kvůli věroučné bázi SRC, postavené na tradičním pojetí christologického dogmatu – ty

měla brzy po válce i 2. generace teologů ČČS. Ovšem, byl tu i tlak socialistického státu.

Šestá hypotéza o tom, že Kovářův vztah k ekumeně se promítl též do ekumenického směřování ČČSH po jeho odchodu z funkce patriarchy a pak po i po jeho skonu, byl – dle H. Tonzarová- prokázán zvláště v závěrečné kapitole práce, ale již v předchozím částech byla prokázány Kovářovy snahy pevně zakotvit ekumenický rozměr čs. Církve a jejího směřování, včetně upevnění tohoto neodmyslitelného faktoru života do sněmovních dokumentů.

Nyní ocitujeme autorčin pasus na konci kapitoly „Závěr“.

„Výše shrnuté a zobecněné výsledky doktorské disertace nebyly v této formě v žádné literatuře, kterou jsem měla k dispozici, uvedeny a jsou mou vlastní syntézou, mnou samostatně analyzované literatury, komparací, dedukcí i indukci, které jsem metodicky v práci použila. ....Doufám proto v možné využití této práce....“

Závěrem – pouze pro úplnost – uvádím, že v exempláři doktorské disertace, který mi byl zaslán, jsem objevil místy malé překlapy (většinou šlo o přehození pořadí dvou písmen ve slovu, výjimečně rozdvojení jednoho respektive o čárky atp. To jsou ovšem v tak obsáhlé disertaci nepatrnosti lehce odstranitelné. Některé menší chyby jsou k nalezení i v anglickém Summary. Rovněž bych nahradil anglický titul práce po stránce jeho posledního slova (ecumenicalism) výrazem obvyklejším, resp. jednodušším a přesnějším. Některé překlapy poněkud ruší Pentium místo getium, např. na str. 382: Tschechoslowakische místo Tschechoslovakische sj.

HODNOCENÍ

Recenzovanou doktorskou disertaci považuji za kvalitní a doporučuji jí k obhajobě v příslušné komisi HTF. (viz i zvláštní přípis)

V Hradci Králové 26.6.2009

Prof. ThDr. Zdeně Sázava

Věc: doktorská disertace Mgr. Hany Tonzarová „František Kovář ve vztahu k ekumeně (díl I. a II.

Příloženě zasílám Vámi vyžádaný posudek (recenzi) k výše uvedené doktorské disertaci Mgr. Hany Tonzarová, která sestává ze dvou dílu a má rozsah 395 stran, psaných v normě.

Jak z posouzení vyplývá, doktorská disertace splňuje plně požadavky na tento druh disertace kladené, a to po stránce obsahové i metodické a přináší řadu nových vědeckých poznatků, týkající se osobnosti a díla dr. Františka Kováře i problematiky ekumenického díla a vztahů (srv. „Závěr“ na str. 357 – 361)

Doporučuji proto výše zmíněnou doktorskou disertaci k obhajobě a – vzhledem k jejím kvalitám a přínosu – i ke kladnému přijetí jako podkladu pro udělení titulu Th.D.

S pozdravem

Prof. ThDr. Zdeněk Sázava